

Algunes anotacions sobre la sanitat i la higiene a la Cervera del segle XVIII

Josep PORTELLA i FREIXES

Al segle XVIII, el marc sanitari de la ciutat de Cervera era bastant precari. Al llarg de la centúria trobem nombrosos fets que palesen que les mesures adoptades per la població per prevenir les malalties foren, sovint, inexistents.

En aquest treball ens ocuparem tant de la salut dels cerverins com de la dels animals domèstics que amb ells conviuen. Ambdues espècies, animals i persones, no es diferenciaren massa en la cuita que tingueren en llur neteja.

1. La higiene

Les notícies que tenim ens informen que la higiene era quelcom alié als cerverins. Era l'Ajuntament, a iniciativa pròpia o bé a requeriment dels organismes superiors, com la *Junta de Sanidad*, qui havia de recordar a la població les mesures a prendre per evitar focus infecciosos dins del propi recinte urbà.

Algunes vegades, eren els veïns els qui s'adreçaven al consistori demanant més cura en la neteja dels carrers i carrerons de la ciutat. Sembla ser que en molts paratges urbans, les aigües

estancades que s'hi trobaven, causaven unes males olors difícils de suportar. Els propis membres consistorials creien que aquestes aigües pútrides eren els agents desencadenants de les epidèmies. Per evitar aquestes xacres el Consell disposà que es fessin oportuns desguassos i que es tirés palla als bassals on encara hi quedava aigua deturada.¹ Cap a l'estiu era quan més grans eren les molèsties:

*«...ignorar V.S. que hay callejones que desbocan a la calle Mayor en que se entollan las aguas sucias y que éstas, a causa del calor o del sol despiden unos vapores que infectan los ayres de tal modo que casi podría temerse algún prejuicio en la salud pública».*²

Un altre focus d'infecció i motiu de males olors eren els femers que s'amuntegaven tocant a les parets de les cases, a l'entrada dels corrals. L'Ajuntament decretà que el trasllat dels excrements fora del recinte urbà es fes immediatament a fi i efecte que:

*«... los hedores que despiden no infeccionen el agua y de esto resulten enfermedades».*³

Els tolls dels carrers es formaven amb l'acumulació d'orins i aigua bruta que procedia del consum domèstic.⁴ El passatge anomenat de la Vall era un dels més bruts de la ciutat; l'apotecari que hi vivia s'exclamà al Consistori perquè els embornals de les cases, situades en aquell carrer, donaven a la seva botiga i produïen fetidesa, ahora que ho embrutaven tot.⁵ La bravada dels carrers també era causada a vegades per la descomposició dels cadàvers dels gossos i gats que hi havia abandonats.⁶

Cal dir, però, que no tots els passatges de la ciutat sofrien d'aquests mals. Les principals vies urbanes estaven empedrades degudament, fet que impedia els entollaments. Fins i tot, en alguns dels barris secundaris i ravals, que no estaven llambordats, s'hi feien uns conductes que recollien les aigües residuals.⁷

Els ceriverins no tingueren massa en compte les bones relacions de veïnatge. Cada un procurava per als seus interessos sen-

1. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1783, f. 53.

2. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1788, f. 155.

3. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1783, f. 53.

4. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1788, f. 155.

5. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1764-1768, f. 80.

6. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1776, f. 229.

7. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1778, 376v.

se amoïnar-se massa per si molestava el del costat. Els exemples són nombrosos: un d'ells el protagonitzà el venedor de peix salat que, com veurem, no s'hi mirava gaire a l'hora de vessar l'aigua en la que tenia el bacallà a estovar:

*«... el tendero de la pesca salada (tirava les aigües) del remojo del vacalao fuera los muros de la ciudad ... se ha resuelto que por ahora y hasta nueva providencia ... no pueda echar la agua en otra parte que en la cloaca, vulgo claveguera, que se encuentra al lado del huerto de la casa Salat y que forçosamente haya de esperar las dies horas de la noche para echarla...».*⁸

Si hi havia alguna cosa que requeria una gran netedat era l'aigua que brollava de les fonts ja que s'emprava per beure i per a les feines de la casa. Però ni aquest precepte era respectat. Els principals culpables d'embrutir les aigües eren els propietaris dels molins d'oli i de les fàbriques d'aiguarent i sabó.⁹ La font anomenada de la Comalada estava ensutzida degut que Gaspar Monluís, propietari d'un molí d'oli, l'emprava per a la seva indústria:

*«... haberse tenido algunas quejas de que la agua de la fuente llamada Comalada se ensuciava con las aguas sucias... que bajan del molino de aseYTE que tiene cerca Gaspar Monluís y como esto sea muy perjudicial no sólo porque priva a los vecinos de esta ciudad del uso de dichas aguas, sino por que si alguno inadvertidamente usase de ellas para beber, podría fácilmente dañarle la salud».*¹⁰

Adhuc, les aigües de la font del Fillol s'emporcaven amb les sutzures que a ella es llençaven. Amb les immundícies s'hi barrejava gran nombre de cucs. El problema s'arranjà amb la col·locació d'una reixa que obstaculitzà el fàcil accés al brollador.¹¹

A la comarca de la Segarra, donat el seu clima continental, amb poques pluges, s'ha de tenir gran cura en no malgastar l'aigua. Quan Francisco de Zamora, que recorregué el Principat a les acaballes del segle que ens ocupa, visità Cervera, comprovà que a la Universitat es repartia el líquid element amb molta economia entre els seus catedràtics. Manifesta, així mateix, que en abocar-se a una cisterna que hi havia al pati, davant de la capella

8. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1787, f. 173.

9. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1749-1754, f. 238.

10. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1780, f. 156.

11. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1716-1736, f. 272.

de Sant Miquel, va haver de recular ràpidament per la pudor que desprenia.¹²

El problema de la neteja no afectava simplement els carrers i paratges urbans, ans també l'interior dels propis habitatges. Els cerverins estaven acostumats a viure en llocs poc airejats i bruts. L'Ajuntament, amb pregons públics, els havia de recordar un conjunt de mesures profilàctiques que, avui, ens semblen de sentit comú.

En una instància que el síndic dirigí als metges de la ciutat els demanava que comminessin els malats a obrir finestres o «*respiraderos*» a fi i efecte que l'aire circulés en llurs cambres. Afegia que:

*«... entre otros de los motivos que pueden contribuir a esparcirse así la epidemia el principal era el estar los enfermos en unos aposentos oscuros y habitaciones pequeñas sin la menor correspondencia de aires, por cuías circunstancias se infectaban éstos por estar reconcentrados en aquel lugar i corrompidos con el mal olor y vapor que regularmente despiden los enfermos».*¹³

El bestiar també mereixia una atenció sanitària especial. Es procurava tenir-lo sempre resguardat del contagi de les epidèmies. molt freqüents durant tot el segle, degut que la seva carn es destinava al consum.

Una de les malalties que més afectà el bestiar oví fou la verola. A les ovelles i moltons, destinats a ser occits, se'ls vigilava singularment. Quan s'observava que alguns xais emmalaltien ràpidament se'ls separava de la resta del ramat.

*«... que el arrendatario de las carnicerías de esta ciudad separe totalmente el ganado con viruelas del que no las tiene y el que no las tiene ponerlo en corrales que no las haya tenido».*¹⁴

No sempre el carner era honest amb el client i l'afany de lucre l'incitava a vendre carn infecta, fet que era denunciat pels consumidors al mostassà que immediatament compareixia a la carnisseria per castigar el transgressor.¹⁵ Una vegada, aquest funcionari exposà davant el Consell que els veïns de la ciutat l'ha-

12. ZAMORA, Francisco de: *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona, Curial, 1973, p. 254.

13. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1784, f. 72v.

14. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1764-1768, f. 48.

15. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1764-1768, f. 44.

vien visitat per denunciar l'arrendatari de la venda de «pesca salada», perquè despatxava carn tan dolenta que els estudiants que tenien en llurs cases a pensió no en podien menjar. Davant d'aquest fet tan llastimós, el mostassà s'adreçà a la botiga per examinar el producte:

*«... en efecto... uno de los dos pedazos de carne salada ... no puedo determinar si era cuero, tripa o pellejo... por ser una cosa negra y edionda que causava vómito a la vista».*¹⁶

Així mateix, aquest oficial s'encarregava que cap ciutadà no matés un porc sense el seu permís.¹⁷

Diverses vegades la carn que es venia era rebutjada pels compradors ja que l'encarregat de tallar-la patia d'una malaltia dèrmica:

*«... respecto al escrúpulo que tienen muchos desta ciudad por cierta enfermedad escarossa que padece Climente Tarruell, otro de los actuales cortantes, en una pierna... se remueva a dicho Tarruell y se admita por cortante a Joseph Torra».*¹⁸

No sempre, però, l'habitual fou tan aprensiu i primmirat. Hi havia gent, principalment de la classe social baixa, que no dubtava a comprar carn d'origen i garantia dubtosa, sempre que fos més barata:

*«... comprar carnes de mala especie y calidad pues V.S. está informado la mayor parte de ellas, especialmente de bueyes, es de tan mala calidad como que no los matan a otro fin que para sacar dinero de aquello que tenían que malbaratar por ser los bueyes que matan muchas veces enfermos o llenos de tumores y la gente como la compran más barata no reparan en las expresasadas circunstancias».*¹⁹

En aquests casos, els regidors manaven als menescals, anomenats «albeytares», que examinessin la carn i expressessin si era o no comestible.²⁰

Degut a la freqüència de les passes, es donava una confraternització entre les diverses comarques i pobles del Principat, consistent en avisar-se uns als altres si hi havia alguna mena d'epidèmia en llurs demarcacions. Quan l'Ajuntament s'assabentava

16. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1784, f. 54.

17. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1782, f. 4v.

18. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1755-1763, f. 169.

19. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1781, f. 98v.

20. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1798, s/f.

que a les localitats i llogarets veïns hi havia la pesta, decretava que s'examinés el bestiar de la ciutat per veure si estava ja infectat.²¹

Assabentar-se de l'estat sanitari de què gaudia el bestiar de la comarca era molt necessari ja que l'arrendament de les carnisseries es feia en subhasta pública donant ocasió així que l'arrendatari fos un foraster, el qual s'enduia el ramat des del seu poble. Es donaven casos en què el nou carnisser venia la carn del seu bestiar, tot i que estava afectada per la verola.²²

Els organismes suprems propagaven mesures preventives arreu de Catalunya. S'informava dels perills de les epidèmies, així de com es podia reconèixer els animals que les patien.²³ Adhuc es donaven ordres precises sobre la cura que havien de tenir els carnisseros en aprovisionar-se de carn sana.²⁴ Finalment, s'exposava, en cas que existís, el remei adient per combatre la malaltia:

*«Remey contra la malaltia del bestiar, com són cavalls, eugas, bous, bacas, mulas, matxos y altres que serveixen al ús del home, a la qual malaltia, si no s'i dóna remey de prompte los dits bestiaris moren dins vint-y-quatre horas...».*²⁵

Per acabar aquest apartat referent a la sanitat del bestiar, cal recordar que una de les mesures més generalment adoptades pels ceriverins per tal de guarir els animals de transport i càrrega, com eren els cavalls, matxos i mules, consistia a sagnar-los. Aquesta mesura devia ésser tan freqüent que l'Ajuntament assignà, fins i tot, un paratge adient per fer-ho.²⁶

2. Medicina i sanitat

La salut dels ceriverins estava a cura d'una colla de metges i cirurgians i d'unes institucions sanitàries més aviat precàries.

L'hospital més antic de la ciutat el fundà Berenguer de Castelltort, un comerciant enriquit, que morí a Barcelona el 1389. S'ubicava al principi en el lloc que després ocupà la Universitat,

21. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1749-1754, f. 195.

22. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1755-1763, f. 104.

23. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1783, f. 38v.

24. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1764-1768, f. 58v.

25. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1783, f. 38.

26. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1787, f. 143.

motiu pel qual, es traslladà a un edifici que l'Ajuntament posseïa a la plaça de Santa Anna. Al 1733 es mudà novament a un edifici erigit expressament que tenia (i encara té) una configuració monumental, amb un pati fet a semblança del de la Universitat.²⁷ El nou edifici, que tenia església, era espaiós i capaç. A la planta baixa s'hi emplaçaven unes cambres destinades a acollir els pelegrins.²⁸ Aquest hospital, anomenat dels «Pobres malalts», estava, a finals del segle XVIII, a cura de set administradors, tres eclesiàstics i quatre seglars. A més hi havia un capellà, al que s'anomenava prior, que residia en el mateix edifici, i un hospitaler o germà de la caritat i una hospitalera o criada. Comptava amb sis facultatius, que residien fora de l'hospital; tres d'ells n'eren metges, dos cirurgians i un boticari. El 1798 hi havia a l'hospital quatre malalts, tres homes i una dona.²⁹

L'altre hospital de la ciutat s'anomenava dels «Horfes», encara que, en realitat, no era un centre sanitari sinó un hospici. Estava gestionat per tres administradors seglars. Era regentat per un capellà i una dona «a título de comadre» que s'encarregava de l'educació i de l'ensenyança de la doctrina de les vuit nenes que hi residien.³⁰

Cal afegir als anteriors un tercer centre sanitari d'irregular trajectòria. La Reial Ordre de 1717, per la qual es creava la Universitat, disposà que aquesta tindria un hospital propi que s'anomenaria de «L'Estudi», o bé, dels «Esudians pobres». La veritat és que aquest projecte no tingué un acompliment conforme. El centre hauria d'haver estat capacitat per a vuit malalts, podent-ne acollir, fins i tot, dotze, segons acordà el claustre. Des del principi, la Universitat convingué amb els administradors de l'hospital dels «Pobres malalts» que en llur centre s'atendria els estudiants malalts. Al 1755 novament es demanà la construcció d'un hospital exclusiu per als universitaris, però Ferran VI s'hi oposà. Es decidí llavors instal·lar-lo en una casa particular que es trobava davant del convent dels pares caputxins. Al 1756 es traslladà al col·legi de la Santa Creu i al 1757 a una casa de la Plaça Major. Finalment, al 1783, s'establí definitivament en una casa amb hort que es comprà expressament.³¹

27. DURAN, Agustí: *Llibre de Cervera*, Tàrraga, Camps-Calmet, 1972, p. 232.

28. ZAMORA, Francisco de: *Op. cit.*, p. 254.

29. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1798, s/f.

30. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1798, s/f.

31. RUBIO, Manuel: *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, Barcelona, Llibreria Verdager, 1915-1916, 2 tomos, pp. 32 i ss.

El nombre de metges de la ciutat era, a finals de segle, d'onze, a més de tres cirurgians. Els beuratges, pocions, apòsits, bàlsams, pomades i ungüents eren preparats pels apotecaris. Alguns metges tenien establert un conveni amb els farmacèutics de tal manera que el pacient que anava a la consulta dels primers ja sabia a quin centre d'específics havia d'adreçar-se després. Alguns facultatius no estaven gaire d'acord amb aquest procediment i així ho denunciaren al Consistori.³²

Hi havia doctors que conjuminaven llur feina a l'hospital amb les visites particulars a casa seva. Per exercir en la primera plaça hom havia de ser nomenat per l'Ajuntament, fet que propiciava que fossin sempre els mateixos els qui l'ocupessin i la traspasessin de pares a fills.³³

Els metges municipals havien de visitar, a càrrec del comú, els pobres de la ciutat. També se'ls venia a cercar des dels llogarets limítrofs; en aquests casos, les despeses de llur desplaçament corrien a càrrec de l'Ajuntament sollicitant de llurs atencions. A vegades, aquests pobles, degut a la pobresa, no podien retribuir-los degudament.³⁴ És per aquest motiu que, al 1785, l'Intendent del Principat manà al corregidor de Cervera que donés al batlle de Tàrraga la quantitat de 600 rals del sobrer de propis i arbitris a fi i efecte de socórrer els malalts que hi havia en el seu terme.³⁵

Els cirurgians que exercien a Cervera poca reputació haurien assolit d'haver estudiat a la Universitat de la vila, ja que en la seva Facultat de Medicina, on s'hi ensenyava ni Cirurgia pràctica, ni Anatomia, ni Biologia. On millor es donava una ensenyança mèdica era a Tolosa o a Montpeller i, des del 1760, a Barcelona, amb la forta oposició de les universitats d'Osca i de Cervera.³⁶

Encara que els facultatius vetllessin per la salut dels cervetrins, la veritat és que el poble no dubtava, en cas d'estendre's una epidèmia, demanar al Consell que disposés que es fessin pre-gàries públiques. Fins i tot els metges no ho veien del tot malament:

32. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1784, f. 77v.

33. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1781, f. 51v.

34. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1785, f. 144v.

35. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1785, 179v.

36. SALRACH, Josep M., DURAN, Eulàlia: *Història dels Països Catalans*, Barcelona, Edhasa, 1981, p. 31.

*«... Haviéndose dado inteligencia... de que algunos de los particulares de esta ciudad... de las actuales enfermedades solicitan rogativas públicas, parece que para que este Ayuntamiento obre con la madurez y reflexión que, tal cuerpo corresponde y ha acostumbrado en semejantes cassos para alcanzar del señor su Divina clemencia ser preciso informarse del actual estado de dichas enfermedades por los médicos... fue resuelto nombrar tres médicos assalariados del público para que assistan a los pobres del Santo Hospital y los demás pobres enfermos de la ciudad...».*³⁷

*«... su dictamen (dels metges) que dichas enfermedades no son contagiosas, ni que el número de ellas es tal que sea necesario hazer demostración alguna en assunto de rogativas públicas... pero que como es siempre bueno y justo pedir a Dios para que nos conserve la salud cada uno en particular pueda hazer su deprecación...».*³⁸

*«... las actuales enfermedades hivan aumentando... por lo que les parecía (als metges) sería ya el caso que este Ayuntamiento acudiera al omnipotente para alcanzar de él el alivio en esta necesidad previniéndose al mismo tiempo que el hacer procesiones públicas, atendida la mala estación del tiempo y temiendo que los moradores no hiciesen penitencias extraordinarias que ocasionarían graves daños a la salud, podrían suspenderse por ahora».*³⁹

Una de les causes principals de les freqüents passes era, segons reconeixien els propis metges, la misèria i la poca cura que es tenia per evitar contagis. Les llars amb més malalts eren les de la gent més necessitada:

*«...la causa que enferman tal vez dos, tres y aún más en una misma casa es en alguna necesidad y miseria, en otras poco cuidado».*⁴⁰

Les oracions també es duïen a terme en acció de gràcies quan les malalties defugien la ciutat mentre als pobles veïns ocasionaven gran mortaldat, tal com succeí el 1783.⁴¹

Quan les epidèmies s'originaven en indrets llunyans, tan sols se'n tenia coneixença mitjançant els comunicats de la *Real Junta*

37. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1776, f. 228v.

38. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1776, f. 229v.

39. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1776, f. 232.

40. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1776, f. 229v.

41. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1783, f. 57.

de Sanidad. No sempre aquestes comunicacions eren merament informatives; en algunes d'elles s'exigia a la ciutat algun tipus d'ajuda per combatre les malalties. Al 1787 se sollicitava el sobrant de propis i arbitris per remunerar els guardians que custodiaven la costa del Principat per evitar que hi desembarquessin persones contagiades de la pesta d'Alger.⁴²

Hi havia informes de la Junta de tipus preventiu. En un d'ells s'advertia la població del perill que hi havia de contraure la ràbia degut a la mossegada de gossos o d'altres animals que patissin aquesta malaltia.⁴³

La ciutat comptava també amb els serveis d'una llevadora. Per exercir com a tal s'havia d'acreditar tenir una àmplia experiència en la matèria. Una de les comares que més temps exercí l'ofici fou Rosa Riva, veïna de la vila de Tàrraga; en ocupar la plaça de Cervera acredita 36 anys de pràctiques ginecològiques.⁴⁴

Per acabar, farem esment d'un producte alimentari que, donades les seves qualitats i la seva escassetesa, se'l tenia per medicina. Es tracta de la llet, principalment de cabra. Tan necessària era que l'Ajuntament s'encarregava d'abastar-ne la ciutat, especialment a la primavera, que sembla ser que era quan més s'accentuaven els sofriments.⁴⁵

Al terme hi havia molt poques cabres ja que eren uns animals que causaven grans danys als sembrats. Si algú en volia tenir, les havia de dur lligades per les banyes, fins i tot quan peixien.⁴⁶

Els metges donaven al Consistori la relació dels malalts de la ciutat perquè fossin els primers en rebre el repartiment del blanc aliment.⁴⁷

42. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1787, f. 182.

43. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1786, f. 92.

44. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1786, f. 206.

45. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1791, f. 58.

46. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1790, f. 65.

47. AHCC, Fons municipal, *Llibre de Consells*, 1797, s/f.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Per compendiar allò exposat en les pàgines precedents, respecte a la higiene urbanística i ciutadana de la capital de la Segarra, aportem ací la relació de les ordinacions del Consell fetes l'any 1800:⁴⁸

«Se prohibeix tirar als carrers, carrerons y plassas y barbacanas, triaduras de verdura, pelas de cap fruit, ni altre qualsevol immundícia.

»Aquells vehins que no tenen clavegueras en sas casas, per estraures de ellas aguas brutas, deuen procurar construiirlas; però en lo entretant deuen vuidarlas en las clavegueras que se troban ja al objecte en las horas següents: los que se servesquen de las clavegueras del carrer deuen vuidar las aguas en los mesos de maig, juny, juliol i agost de les onse de la nit en avant y los que ho verifiquin en las de la muralla, desde las vuit i en los restants mesos del anys desde las deu, los que se trobian en lo primer cas y des de las sis los del segon.

»Los vehins dels carrerons tenen obligació de fer córrer las aguas que se encharquin en las clavegueras.

»Los animals morts o moribundos deuen enterrarse ab tres palms de terra en el clot anomenat de Maquerola.

»No se permetrerà als manescals sangrar los animals en los carrers o camins públichs.

»Los tenders de pesca salada deuen tenir molt límpias sas tendas y renovar ab frequència la aiga de remullar lo bacallar, evitant totas las causas de putrefacció.

»Deuen limpiarse las comunes de las casas a lo menos una vegada cada dos mesos.

»Se prohibeix lo orinar, o... emporcar... llochs públichs.

»... que límpien las chimeneas de las casas a lo menos una vegada cada any.

»... prohibeix rentar cànem, remullar boba, espart... en las fonts, bassas y abeuradors.

»... no se permeterà rentar roba... en los abeuradors... ni en lo safareix quant no salti la aigua».

48. AHCC, Fons municipal, Impresos, 1800.

